

Список использованной литературы:

1. Саламанкская Декларация «О принципах, политике и практической деятельности в сфере образования лиц с особыми потребностями и рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями» Саламанка, Испания, 7-10 июня 1994 года.
2. Инклюзивное образование в Республике Казахстан: проблемы и перспективы.- Монография. - Алматы, 2019.-190 с.
3. Сулейменова Р.А. Методологические подходы к развитию инклюзивного образования Республики Казахстан// Открытая школа. –№7. – Сентябрь, 2012.
4. Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. Психолого-педагогическая поддержка школьников с особыми образовательными потребностями в организациях образования Республики Казахстан // Открытая школа. –№3 (184). – Март, 2019.
5. Конвенция ООН «О правах ребенка» РК
6. Qazaqstan Respyblıkasy bilim berý júiesiniń statısıkasy» Ulttyq jınaq, Nur-Sultan –2022 j.
7. Конвенция о правах инвалидов (принята резолюцией 61/106 Генеральной Ассамблеи от 13 декабря 2006 года)
8. Закон Республики Казахстан от 26 июня 2021 года № 56-VII ЗРК «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам инклюзивного образования»
9. Об утверждении Правил оценки особых образовательных потребностей Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 12 января 2022 года № 4.
10. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III. (с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.01.2024 г.) https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30118747

ҒТАМА 14.29.33

ӘОЖ 37.015

DOI 10.51889/2960-1673.2024.79.4.005

МҮГЕДЕКТІГІ БАР СТУДЕНТТЕРДІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ӘЛ-АУҚАТЫ

Молдағалиева М.С.¹ Жиенбаева Н.Б.²

¹ Абай атындағы ҚазҰПУ-нің 8D01901-Арнайы педагогика БББ 1-курс докторанты, докторант (Қазақстан, Алматы) muldir_84kz@mail.ru

² ғылыми жетекшісі Абай атындағы ҚазҰПУ-нің психол. ғ. д., қауымдастырылған профессор, zh_nadejda@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқатын зерттеу мәселесі қарастырылады. Бұл тақырыптың өзектілігі мүгедектігі бар адамдардың қоғамдағы орны мен олардың білім алу процесіндегі жағдайын түсінуге, сондай-ақ олардың психологиялық денсаулығын сақтау мен дамыту жолдарын анықтауға бағытталған. Студенттердің психологиялық әл-ауқаты олардың академиялық жетістіктері, әлеуметтік бейімделуі және эмоционалды жағдайымен тікелей байланысты. Мақалада жоғары оқу орындарында дене мүмкіндігі шектеулі студенттерге инклюзивті білім беру ортасын құру, мүгедектігі бар студенттерге психологиялық көмек көрсету, білім беру ортасында инклюзивті жағдайлар жасау, олардың психоэмоционалдық қолдауын қамтамасыз ету мәселелері бойынша Отандық және шетелдік ғалымдардың көзқарастары талданған.

Нәтижесінде, зерттеу жұмысы жоғары оқу орындарында мүгедектігі бар студенттер үшін психологиялық қолдау көрсету мен қолайлы оқу ортасын құру жолдарын анықтап, инклюзивті білім беруді дамытуға үлес қосады.

Түйін сөздер: Мүгедектік студенттер, психологиялық әл-ауқат, инклюзивті білім беру, әлеуметтік бейімделу, эмоционалдық денсаулық, психологиялық қолдау, әлеуметтік қолдау, стресс, өзін-өзі бағалау.

Молдағалиева М.С.¹ Жиенбаева Н.Б.²

¹ докторант- 1 курса по специальности 8D01901-Специальная педагогика, КазНПУ имени Абая (Алматы, Казакстан), muldir_84kz@mail.ru

² научный руководитель д. психол. н. КазНПУ им. Абая, ассоциированный профессор, zh_nadejda@mail.ru

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ СОСТОЯНИЕ СТУДЕНТОВ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ

Аннотация

В статье рассматривается проблема изучения психологического благополучия учащихся с инвалидностью. Актуальность данной темы направлена на понимание места людей с инвалидностью в обществе и их положения в образовательном процессе, а также на определение путей сохранения и развития их психологического здоровья. Психологическое благополучие студентов напрямую связано с их академическими достижениями, социальной адаптацией и эмоциональным состоянием. В статье проанализированы взгляды отечественных и зарубежных ученых на вопросы создания инклюзивной образовательной среды для студентов с ограниченными физическими возможностями в вузах, оказания психологической помощи студентам с инвалидностью, создания инклюзивных условий в образовательной среде, обеспечения их психоэмоциональной поддержки.

В результате исследовательская работа будет способствовать развитию инклюзивного образования, определяя способы оказания психологической поддержки и создания благоприятной учебной среды для студентов с ограниченными возможностями в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: инвалидность студенты, психологическое благополучие, инклюзивное образование, социальная адаптация, эмоциональное здоровье, психологическая поддержка, социальная поддержка, стресс, самооценка.

Moldagalieva M.S.¹ Zhienbayeva N.B.²

¹ doctoral student- 1st year in specialty 8D01901-Special pedagogy, KazNPU named after Abai (Almaty, Kazakhstan), muldir_84kz@mail.ru

² scientific supervisor, doctor of psychology, KazNPU named after Abaya, Associate Professor, zh_nadejda@mail.ru

PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF STUDENTS WITH DISABILITIES

Abstract

The article deals with the problem of studying the psychological well-being of students with disabilities. The relevance of this topic is aimed at understanding the place of people with disabilities in society and their position in the educational process, as well as identifying ways to preserve and develop their psychological health. The psychological well-being of students is directly related to their academic achievements, social adaptation and emotional state. The article analyzes the views of domestic and foreign scientists on the issues of creating an inclusive educational environment for students with disabilities in universities, providing psychological assistance to students with disabilities, creating inclusive conditions in the educational environment, providing their psycho-emotional support.

As a result, the research work will contribute to the development of inclusive education, identifying ways to provide psychological support and create a favorable learning environment for students with disabilities in higher education institutions.

Keywords: students with disabilities, psychological well-being, inclusive education, social adaptation, emotional health, psychological support, social support, stress, self-esteem.

Кіріспе. Қазіргі қоғамда мүгедектігі бар студенттер білім алуға, еңбекке және әлеуметтік өмірге араласуға деген құқықтары мен мүмкіндіктері кеңейіп келеді. Бұл бағытта инклюзивті білім беру жүйесінің дамуы ерекше маңызды рөл атқарады. Инклюзивті білім беру мүгедектігі бар студенттерге тең құқықтық негізде білім алуға мүмкіндік беріп, олардың қоғамдағы орны мен мәртебесін арттыруға бағытталған. Алайда, мүгедектігі бар студенттердің оқу процесіне толыққанды қатысуы тек физикалық жағдайлармен шектелмейді, сонымен қатар олардың психологиялық әл-ауқаты мен әлеуметтік бейімделуі үлкен маңызға ие.

Мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқаты оқу процесінің сапасы мен тиімділігіне тікелей әсер етеді. Әсіресе, олар оқудағы қиындықтарды, эмоционалдық және әлеуметтік кедергілерді жеңу үшін арнайы педагогикалық қолдауды қажет етеді. Психологиялық мәселелер оқу мотивациясын төмендетуі, өзін-өзі бағалауды төмендетуі және жалпы оқу процесіне деген қызығушылықты жоғалтуға себеп болуы мүмкін. Осы себептен, мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқатын жақсарту өте маңызды.

Мүгедектігі бар студенттер оқу процесі кезінде олардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, психологиялық қолдау көрсету, оқу процесінде туындайтын қиындықтарды жеңуге көмектесу, әлеуметтік интеграция мен эмоционалдық даму аспектілерін ұйымдастыру бойынша маңызды шараларды жүзеге асырады. Бұл орайда, арнайы педагогтардың кәсіби көзқарастары, олар қолданатын психологиялық әдіс-тәсілдер мен оқыту әдістері мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқатын қамтамасыз ету үшін негізгі фактор болып табылады.

Мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқаты оқу процесінде маңызды рөл атқарады. Олар оқу барысында көптеген қиындықтар мен кедергілерге тап болады. Бұл қиындықтар тек физикалық емес, сонымен қатар психологиялық тұрғыдан да студенттердің әл-ауқатына әсер етеді.

Зерттеу барысында мүгедектігі бар студенттерге психологиялық қолдау көрсету, мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқатын зерттеу өзекті болып табылады. Бұл зерттеу мүгедектігі бар студенттерге қолайлы оқу ортасын қалыптастыруға, олардың психологиялық жағдайын жақсартуға бағытталған шешімдерді ұсынуға мүмкіндік береді.

Шет елдік, ресейлік және отандық ғалымдардың зерттеулерінде оқу процесінде мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқатын қамтамасыз ету мәселесі маңызды орын алады. Ғалымдар мүгедектігі бар студенттерге психологиялық көмек көрсету, инклюзивті білім беру жүйесін енгізу, әлеуметтік қолдау мен ресурстарды ұсынудың қажеттілігін ерекше атап өтеді.

Нәтижесінде, зерттеу жұмысы оқу барысында кездесетін стресстік жағдайлар мен эмоционалды қиындықтарды жеңуге арналған педагогикалық және психологиялық қолдау әдістері қарастырып, жоғары оқу орындарында мүгедектігі бар студенттер үшін психологиялық қолдау көрсету мен қолайлы оқу ортасын құру жолдарын анықтап, инклюзивті білім беруді дамытуға үлес қосады.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Алайда, мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқаты маңызды жағдайларды ескере отырып сараланады. Шет елдік ғалымдардың пікірінше D. Shmotkin [1], M.Seligman [2], C. Ryff, C.Keyes [3] және т.б. мүгедектігі бар студенттер үшін психологиялық қолдаудың маңызды екенін және оларды білім беру процесіне толыққанды қатыстырудың маңызды екенін зерттейді. Ол психологиялық көмек көрсетудің үш негізгі аспектісін бөліп көрсетеді: әлеуметтік қолдау,

эмоционалдық қолдау және академиялық қолдау. Ғалымдардың пікірінше, оқу орындарында психологиялық әл-ауқатты арттыру үшін студенттерге тек білім беру тұрғысынан ғана емес, сонымен қатар эмоциялық және әлеуметтік тұрғыдан да көмек көрсету қажетігі туралы айтылған.

Ресейлік ғалымдардың пікірінше С.В. Алёхина [4], К.М. Грабчук [5], Н.В.Быстрова [6], А.А.Вербицкий [7] мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқатын қамтамасыз ету мәселесіне байланысты әлеуметтік психология тұрғысынан зерттеулер жүргізген. Олардың пікірінше, психологиялық әл-ауқат адамның эмоциялық интеллектімен тығыз байланысты. Эмоциялық интеллект адамның эмоцияларын тану, басқару және өзге адамдармен тиімді қарым-қатынас жасау қабілетін білдіреді. Бұл да психологиялық әл-ауқаттың құрамдас бөлігі болып табылады. Әлеуметтік және жеке өмірдегі қиындықтарды жеңуде эмоциялық интеллект маңызды рөл атқарады.

Мүгедектігі бар студенттердің психологиялық жағдайын жақсартуға арналған бұл зерттеулер оқу орындары үшін практикалық тұрғыдан маңыздылығын көрсетеді, себебі олар білім беру жүйесінің тиімділігін арттыруға және мүгедектігі бар студенттердің қоғамға бейімделуіне ықпал етеді.

Отандық ғалымдардың пікірінше жоғары оқу орындарында дене мүмкіндігі шектеулі студенттерге инклюзивті білім беру ортасын құру мәселесін қарастырған. Ғалымдардың ой-пікірлері психологиялық әл-ауқат адамның өмірлік қанағаттанушылығы мен субъективті бақыт сезімімен тығыз байланысты. Бұл ұғым күнделікті жағдайлардың адамға жағымды немесе жағымсыз әсерінен қалыптасып, ішкі күй мен сыртқы жағдайлардың өзара ықпалы нәтижесінде көрініс табады. Төменде 1-кестеде отандық ғалымдардың психологиялық әл-ауқат туралы ғылыми көзқарастары берілген.

Кесте 1 - Отандық ғалымдардың психологиялық әл-ауқат туралы ғылыми көзқарастары

№	Аты-жөні	Ой-пікірлері
1.	Б.Ш. Байжуманова	Тұлғаның өз ортасында жайлы сезінуі, тұлғаның ішкі үйлесімділікті сезінуі, өмірлік мақсаттарының айқын болуы, сыртқы ортаға жағымды қатынас құруы сияқты позитивтілік – қоғамның психологиялық саулығын қамтамасыз етеді. Ал бұл дегеніміз психология ғылымының негізгі міндеттері болып табылады. Студенттердің психологиялық әл-ауқатын жақсарту үшін тұлғааралық қарым-қатынас маңызды рөл атқарады. Сондықтан жоғары оқу орындарында студенттердің кәсіби білім беру ортасы позитивті қарым-қатынасқа негізделіп, сенімділік, эмпатия және өзара түсіністікке ықпал етуі тиіс. Бұл студенттердің тәуелсіз ой-пікірі мен іс-әрекеттерін дамытуға, қиындықтарды еңсеру дағдыларын қалыптастыруға және өмірлік күш-қуат алуға мүмкіндік береді. Осы мақсатта психологиялық қызмет көрсету жүйесін дамыту арқылы олардың психологиялық ахуалын жақсартуға болады [8].
2.	Г.Ә. Омарова	Мұғалім баланың қателерін түзетіп, кемшіліктерін жөндеуден гөрі, оның шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған әдістерді табуы керек. Бала – тек оқытудың нысаны ғана емес, мұғалімнің мәдени және кәсіби дамуына ықпал ететін тұлға [9].
3.	Ғ.А. Абаева	Мемлекет мүмкіндігі шектеулі азаматтардың білім алуын, дамуындағы кемшіліктерді түзетуді және әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ету үшін инклюзивті білім беруді дамытуға баса назар аударады. Бұл міндет педагог мамандардың инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеу құзыреттіліктерін арттыруды талап етеді, өйткені олар әр баланың әлеуетін толық ашып, тең мүмкіндіктермен қамтамасыз ету үшін кәсіби білім мен дағдыларға ие болуы керек [10].
4.	З.А. Мовкебаева Б.А. Дюсенбаева	Қазіргі білім берудің даму тенденциялары жалпы және арнайы интеграцияға бағытталған білім беру мен кәсіптік даярлаудың

		қажеттілігін айқындайды. Бұл арнайы педагогтардың балаларды сапалы әрі тиімді қолдауды қамтамасыз ету, олардың жалпы білім беру ұйымдарында оқуы мен құрдастарымен интеграциялануын қамтамасыз ету қажеттігін туындатады. Осыған орай, арнайы педагогтарды даярлау мәселелерін зерттеу және инклюзивті білім беру ұйымдарындағы кәсіптік даярлықты жақсартудың тиімді жолдарын көрсеткен [11].
5.	Б.М. Мажинов	Барлық арнайы білімді түлектер үшін сапалы білім мен табысты болашақ қамтамасыз ету үшін бірлескен күш-жігер мен білім беру стратегияларын үнемі жетілдіру қажет. Арнайы білімді түлектерді табысты оқыту және бейімдеу үшін қолайлы жағдайлар жасап, арнаулы білім беру қызметтерін ұсыну, сондай-ақ қоғамда толеранттылықты қалыптастыру маңызды. Оқушылардың әлеуметтік интеграциясы мен білім алуында оң нәтижелерге қол жеткізу үшін заңнаманы жетілдіріп, инклюзивті білім беру практикасын енгізу және халық арасында толеранттылық пен әлеуметтік жауапкершілікті насихаттау қажет. Бұл мақсаттарға мемлекеттің, қоғамның және білім беру мекемелерінің бірлескен күш-жігері арқылы жетуге болады, осылайша адамгершілік пен ашық қоғамды қалыптастыруға ықпал етеді [12].
6.	А.К. Жахина	Жоғары білім алу мүгедектерді оңалту үшін тиімді мүмкіндік болып табылады, алайда теориялық тұрғыдан қоғамға интеграциялау үшін психологиялық дайындықты мамандандырылған университеттерде жүзеге асыру маңызды. Инклюзивті білім беру жағдайында дене кемістігі бар студенттерге психологиялық-педагогикалық қолдауды тиімді жүзеге асыру үшін олардың жеке ерекшеліктері мен ЖОО-да бейімделу деңгейін зерттеу қажеттілігі туралы айтылған. Өкінішке орай, инклюзивті білім беру мәселесі әлі толық шешілмеген. Кейбір оқу орындары реформаларды енгізуді жоспарлауда, бірақ білім беру жүйесінде бірыңғай нормативтер мен материалдық, әлеуметтік, психологиялық қолдау механизмдері әзірленбеген. Мүгедектерді кәсіби оңалтудың мемлекеттік стандартын енгізу, инклюзивті білім беру мамандарын арнайы даярлау және олардың біліктілігін арттыру жүйесін дамыту мүгедек балалардың білім алуын жеңілдетіп, әлеуметтік аз қамтылған топтардың өмір сапасын жақсартады [14].

Мамандардың ғылыми көзқарастарына сүйене отырып зерттеу тақырыбының маңыздылығы мен өзектілігі соңғы жылдары білім беру жүйесіндегі мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқаты мәселелерінің көтерілуіне байланысты арта түскендігін көруге болады. Отандық ғылыми әдебиеттерде мүгедектігі бар студенттердің психологиялық жағдайын жақсартуға бағытталған зерттеулердің негізгі бағыттары, тұжырымдамалар мен теориялар, мүмкіндігі шектеулі студенттер үшін инклюзивті білім беру ортасын қалыптастырудың маңызды тұстары анықталған.

Әрине, жоғары оқу орындарында мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқатын қамтамасыз ету оқу процесінде олардың психологиялық тұрғыдан қолдауды қажет етуі, сонымен қатар арнайы әдістер мен құралдарды қолдануды талап етеді.

Нәтижелер және талдау жасау. Зерттеу нәтижелерін талдай отырып, мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқатын жақсартуға бағытталған қазіргі зерттеулердің маңыздылығын атап өтуге болады. Бұл мәселе соңғы жылдары білім беру жүйесінде өзекті болып отыр, өйткені мүгедектігі бар студенттердің психологиялық қолдауы мен инклюзивті білім беру ортасы олардың оқу процесіне толыққанды қатысуы үшін шешуші рөл атқарады. Әдебиеттерді талдау нәтижесінде, ғалымдардың мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқаты мәселесіне қатысты ұстанымдарын бірнеше негізгі бағыт бойынша топтастыруға болады:

1. **Әлеуметтік, эмоционалдық және академиялық қолдау.** Шетелдік зерттеушілер,

атап айтқанда D. Shmotkin, M.C. Seligman, C.Ryff, C.Keyes және т.б., мүгедектігі бар студенттер үшін психологиялық қолдаудың үш негізгі аспектісін бөліп көрсетеді: әлеуметтік қолдау, эмоционалдық қолдау және академиялық қолдау. Бұл әрқайсысы оқу орындарында студенттердің психологиялық әл-ауқатын қолдаудың жақсарту үшін маңызды рөл атқарады. Оқу процесінде студенттер тек білім алу ғана емес, сонымен қатар эмоционалдық және әлеуметтік тұрғыда да қолдауға ие болуы тиіс.

2. Психологиялық қолдау жүйесі. Ресейлік ғалымдар С.В. Алёхина, К.Грабчук, Н. Быстрова және А.А. Вербицкий т.б зерттеулері, сондай-ақ отандық ғалымдардың еңбектері мүгедектігі бар студенттердің психологиялық қолдауының оқу процесінде оң әсер беретінін көрсетеді. Психологиялық қолдау жүйесі студенттердің өздерін қауіпсіз әрі жайлы сезінуіне, оқу процесіне бейімделуіне ықпал етеді. Психологиялық қолдау олардың өмірлік күш-қуатын арттырып, академиялық жетістіктерін көтереді.

3. Инклюзивті білім беру ортасын құру. Отандық ғалымдар мүгедектігі бар студенттер үшін инклюзивті білім беру ортасын қалыптастыру мәселесін зерттеген. Бұл тұжырымдама психологиялық әл-ауқаттың адамның өмірлік қанағаттанушылығы мен субъективті бақыт сезімімен тығыз байланысты екендігін көрсетеді. Инклюзивті орта студенттерді білім алуда тең мүмкіндіктермен қамтамасыз етіп, олардың психологиялық тұрғыдан дамуына оң ықпал етеді.

4. Педагогикалық қолдау мен тұлғааралық қатынас. Б.Ш. Байжуманова мен басқа отандық зерттеушілер тұлғаның психологиялық әл-ауқатын жақсартудың негізгі аспектілерінің бірі ретінде тұлғааралық қарым-қатынасты атайды. Кәсіби білім беру ортасында оң қарым-қатынас пен сенімділік, эмпатия мен өзара түсіністік қалыптастыру студенттердің психологиялық жағдайын жақсартуға әсер етеді. Бұл дағдылар студенттердің қиындықтарды еңсеруге және өмірлік күш-қуат алуға көмектеседі.

5. Психологиялық-педагогикалық дайындық. А.К. Жахина мен басқа ғалымдар инклюзивті білім беру жағдайында мүгедектігі бар студенттерге психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастырудың маңыздылығын айтады. Сонымен қатар, мүгедектігі бар студенттердің бейімделу деңгейін зерттеу, олардың жеке ерекшеліктерін ескеру қажеттілігі туралы да айтылған. Бұл бағыт инклюзивті білім беру жүйесінде арнайы педагогтардың біліктілігін арттыруды, сондай-ақ мүгедектігі бар студенттер үшін кәсіби оңалтуды қамтамасыз етуді талап етеді.

Жоғарыда айтылғандардан мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқатын жақсарту үшін олардың психологиялық жағдайына әсер ететін факторларды зерттеу жолдарын іздеуге бағытталған қажеттілік, әлеуметтік дамудың жеткіліксіздігін толықтыруға бағытталған қадамдардың маңыздылығын көрсетеді. Бұл қажеттілік қазіргі тәжірибені қайта қарастыруды және жаңа педагогикалық идеялар мен көзқарастарды қалыптастыруды талап етеді.

Ғылыми әдебиеттерді талдау нәтижесінде, жоғары оқу орындарында мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқаты туралы түсініктер мен білімдердің жиынтығы, білім беру жағдайында олармен жұмыс істеудің тиімді тәсілдері және осы бағыттағы тұрақты мотивацияны қамтамасыз ететін белгілі бір жеке қасиеттердің дамуының маңыздылығы айқындалады.

Жалпы, мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқатын қамтамасыз ету жоғары оқу орындарының тиімділігін арттыру мен мүгедек адамдардың қоғамға бейімделуін жеңілдету үшін өте маңызды. Ғылыми зерттеулерден алынған деректер мүгедектігі бар студенттерге психологиялық қолдау көрсетудің үш негізгі аспектісін (әлеуметтік, эмоционалдық және академиялық қолдау) бөліп көрсетеді, бұл олардың оқу процесіне толыққанды қатысуына ықпал етеді. Сондай-ақ, инклюзивті білім беру ортасын құрудың маңыздылығы ерекше аталып өтіледі, себебі бұл орта студенттердің психологиялық жағдайын жақсартуға, олардың академиялық және әлеуметтік дамуына қолайлы жағдай жасауға мүмкіндік береді. Зерттеулер мүгедектігі бар студенттерге психологиялық қолдау

көрсетуді қамтамасыз ету үшін арнайы педагогтар мен психологтардың кәсіби дайындық деңгейін арттыруды қажет етеді. Бұған қосымша, әлеуметтік қолдау жүйелерін дамыту, оқытушылардың инклюзивті білім беру әдістеріне дайын болуы маңызды. Бұл мәселені шешу үшін, қоғамның барлық деңгейінде бірлескен күш-жігер мен білім беру саясатының тиімділігін арттыру қажет.

Қорытынды Жоғары оқу орындарында мүгедектігі бар студенттердің психологиялық әл-ауқат мәселесі Қазақстанда кеңінен талқыланып, маңызды рөлі айқындалуда. Қазақстандық көзқарастары бұл мәселеге жан-жақты қарауды және жүйелі қолдау көрсету үшін арнайы бағдарламаларды әзірлеу қажеттігін көрсетеді. Жоғары оқу орындарында мүгедектігі бар студенттерге арналған психологиялық қолдау жүйесін одан әрі дамыту, инклюзивті білім беру жүйесін жетілдіру және педагогтардың кәсіби даярлығын арттыру — бұл еліміздің білім беру саласындағы маңызды міндеттер болып табылады.

Зерттеу деректеріне сүйене отырып, мүгедектігі бар студенттердің оқу сапасын арттыруға және олардың психологиялық әл-ауқатын жақсартуға, құрбы-құрдастарының қолдауын және тиімді жұмыс істеу үшін қажетті әдістемелік қамтамасыз ету қорын жақсарту қажет.

Сонымен қатар, мүгедектігі бар студенттердің оқу сапасын арттыруға және олардың психологиялық әл-ауқатын қамтамасыз етуге сәтті жұмыс істеу үшін қажетті уақытты, сондай-ақ жоғары білікті және білімді мамандардың кәсіби көмегі мен қолдауы шешуші рөл атқарады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1 Shmotkin, D. (2005). *Happiness in face of adversity: Reformulating the dynamic and modular bases of subjective well-being*. *Review of General Psychology*, 9, 291-325. <http://doi.org/10.1037/1089-2680.9.4.291>
- 2 Seligman M. *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-being*. Atria Books. 2012.
- 3 Carol D, Ryff, Corey Lee M, Keyes, *The Structure of Psychological Well-Being Revisited // Journal of Personality and Social Psychology*. 2015.
- 4 Алехина С.В. *Инклюзивное образование: история и современность [текст: электронный ресурс]: учебно-методическое пособие/ С.В. Алехина. – М.: Педагогический университет «Первое сентября», 2013.-33 с.*
- 5 Грабчук, К.М. *Инклюзивные процессы в образовательных организациях высшего и среднего профессионального образования / К.М. Грабчук // Научный вестник ЮИМ. – 2017. – № 2. – С. 115-120.*
- 6 Быстрова Н.В. *Проблемы профессионального самоопределения инвалидов и лиц с ограниченными возможностями здоровья / Н.В. Быстрова, Е.А. Коняева, С.А. Цыплакова // Russian Journal of Education and Psychology. – 2018. – №9. – С.56-71.*
- 7 Вербицкий А.А. *Личностный и компетентностный подходы в образовании. Проблемы интеграции педагогики / А.А. Вербицкий. - М.: Логос, 2009. – 336 с.*
- 8 Байжуманова Б.Ш., *ВЕСТНИК КазНПУ им. Абая, серия «Психология», №4(29), 2016г.*
- 9 Абаева Ф.А. *Арнайы педагогика және педагогика негіздері. Оқу құралы - Алматы, 2014*
- 10 Мовкебаева З.А., Дюсенбаева Б.А. *Развитие специального и инклюзивного образования в мире. – Алматы, 2022. – 146 б.*
- 11 Мажинов Б.М., *Вопрос доступа молодых инвалидов в высшие учебные заведения. Вестник КазНПУ им. Абая. №1(40)2015*
- 12 Жахина Ш.Ж. *Проблемы реализации инклюзивного образования в высших учебных заведениях Республики Казахстан / Ш.Ж. Жахина, А.К. Искажимова, А.С. Каржова. — Текст : электронный // NovaInfo,— URL: <https://novainfo.ru/article/6354> № 46 2016. С. 315-318*